

Az ehető gombák tápláló értékéről.

Csaknem általános az a nézet, hogy a gombák nagyon táplálók, sőt F. W. Lorinser a húsfélékhez közelálló táplálóanyagokhoz sorolja a gombákat.* A filantrópok már sokszor sajnálkoztak is azon, hogy ez a kitünő és úgyszólván ingyen kapható táplálószer nincs általánosan elterjedve, és a szegényebb néposztály táplálkozása érdekében egyenként és testületekké egyesülve, sok módon törekedtek arra, hogy a gombák is megkapják a kellő elismerést.

A gombák a nagy tápláló értékhez a régi chemiai analízis útján jutottak, a mely a takarmányfélék analízisének módjára történt s nem engedett betekintést a növény közelebbi összetételébe; az ilyen számokon alapuló itéletek pedig nem tarthatók kifogástalanoknak.

J. Forster** volt az első, a ki ezeket az analízis-eredményeket kritikusszemmel nézte és annak a nézetnek adott kifejezést, hogy a gombáknak alig tulajdonítható nagyobb tápláló érték, mint a főzelékféléknek. Kísérleti megokolása e nézetnek nem volt.

F. Strohmmer 1885-ben északi Csehországban tartózkodásakor a kérdés végleges megoldására az úri gombát (tinoru gomba, vargánya, *Boletus edulis*) választotta, mint a mely a legkiválóbb ehető gombák egyike s a melynek az egész irodalomban csak két közsőséges analízise található.

* Die wichtigsten essbaren, verdächtigen und giftigen Schwämme. Wien, 1883.

** Ernährung und Nahrungsmittel, 1882.

Az úri gomba összetétele a következő:*

	I.		III.	
	Kalap száritva	Tönk száritva	Egész gomba száritva	gomba frissen
Víz	—	—	—	90·06
Fehérje	27·13	13·75	23·11	2·30
Ammoniak	—	—	0·15	0·01
Amidosavak asparaginsavvá átszámítva	—	—	3·37	0·33
Savamidok asparaginná átszámítva	—	—	5·56	0·55
Szabad zsírsavak	3·23	2·14	2·90	0·29
Semleges zsír	2·43	1·82	2·25	0·22
Diastazéval cukorrá átváltatható szénhidrátok keményítővé átszámítva	20·22	34·95	24·64	2·45
Cellulose	10·88	13·21	11·58	1·15
Tiszta hamu	8·29	1·95	6·39	0·63
Mannit, szőlőcukor és egyéb nitrogénnélküli extractív anyagok	—	—	20·05	2·01
			100·00	100·00
Phosphorsav	1·97	0·72	1·60	0·16

Az I. alatti összeállításból kitetszik, hogy a kalap és a tönk összetételökre nézve jelentékenyen különböznek egymástól, nevezetesen, hogy a kalapban több a tápláló anyag, mint a tönkben; a II. alattiból kitünik továbbá, hogy az úri gomba nagy víztartalma miatt csak igen csekély mennyiségű tápláló anyagot tartalmaz, úgy hogy chemiai összetételét

* Archiv für Hygiene V. kötet, 322. oldal.

tekintve, nem sokkal mulja felül a közönséges főzelékféléket.

Eddig különösen viszonylag nagy nitrogéntartalmuk miatt ajánlották a gombákat táplálékul, ama nézetet fogadva el, hogy az összes nitrogén fehérjealakban van meg bennök; egy pillantás az alább közölt összetételre azonban eléggé bizonyítja a nézet helytelenségét, mert 100 rész nitrogéntartalmú anyagban van

	a kalapban	a tönkben	az egész gombában
Fehérje ...	71.50	75.09	72.26
Amidoniak	} 28.50	} 24.91	} 13.89
Savamidok			

Hasonló számadatokra vezették Böhmert a csiperkegombán (*Agaricus campestris*, champignon) és a szarvasgombán (*Tuber cibarium*) végzett vizsgálatai. Ezek szerint a nitrogénnek $\frac{1}{4}$ része olyan vegyületekre esik, a melyek táplálkozási célokra, mint az újabb vizsgálatok bizonyítják, nem egészen értéketelenek ugyan, de határozottan kevesebb értékűek mint a fehérje.

A gombák tápláló értékének megítélésében még abban is követtek el hibát, hogy mindig csak a száraz anyag összetételét tartották szem előtt és nem voltak tekintettel a nagy víztartalomra.

A nitrogén abszolút mennyiségét tekintve, mely a száraz anyagban fehérjék alakjában van, az úri gomba minden egyéb növényi táplálék között a borsóhoz és a babhoz áll legközelebb; de ha tekintetbe vesszük, hogy a friss gomba 90% vizet foglal magában, ellenben a hüvelyesek csak 11—20%-ot, akkor a gombákat, fehérjetartalmukat tekintve, miként Forster tette, csak a vízben bővelkedő főzelékfélékkel tehetjük egy sorba, de semmi esetben sem a hüvelyesekkel és legkevésbé a húsfélékkel.

A gombát, hogy eltartható legyen, megszárazítják s így jut azután kereske-

désbe; ilyen alakban csekély, 10—14 százaléknyi víztartalmánál fogva körülbelül 22% fehérje van benne, a mi a közepeszerűen zsíros marhahús fehérjetartalmát meglehetősen megközelíti; e szerint a szárított gombát, mint fehérjében bővelkedő eledelt ajánlhatnók. Ez azonban nem áll. Nem véve számba, hogy a gombafehérje sokkal nehezebben emészthető, mint a húsfehérje, a gombát a konyhában főzéssel vagy párolással kell étellé elkészíteni s ezen művelet alatt ismét nagy mennyiségű vizet vesz fel. Így 100 gr. levegőn szárított gomba, főzés után a fölösleges víznek lecsepegtetése után 420 gr. súlyú volt, tehát főzés közben 320 gr. vizet vett fel. E szerint a szárított gombából készült étel is csak körülbelül 20% száraz anyagot foglal magában.

Ha a gombából annyi fehérjét akarunk a szervezetnek nyújtani, mint a mennyi 200 gr. húsból van, csaknem 1 kgr. gombára, tehát olyan nagy mennyiségű és térfogatú ételre volna szükség, a milyent gyomrunk csak ritkán tudna egyszerre befogadni.

Valamely táplálóanyag megítélésénél, tudvalevőleg, nem elég csak a kémiai alkotórészeket és mennyiségöket tudni, hanem szükséges az alkotórészek emészthetőségének az ismerete is, nevezetesen a nitrogéntartalmú alkotórészeké mint a legértékesebbeké és azért ez irányban is kellett kísérleteket tenni.

Mínthogy kifogás alá nem eshető egyenleget a táplálék és residuuma közt az emberen tett kísérletek alapján jelenleg még nem lehet megállapítani, Strohmer a gombafehérje viszonylagos emészthetőségét más táplálóanyagokéval szemben mesterséges emésztőkísérletekkel akarta megállapítani, a melyeket Stutzer ismeretes módszere szerint és szigorúan ugyanazon körül-

mények között végzett. A kísérletek adta emésztési fokozatok a következők:

	Nitrogén	Ebből emészthető
Húspor (Carne pura)	10·64 ⁰ / ₀	99·25 ⁰ / ₀
Sonka (nyers)	4·22 »	98·72 »
Borsóliszt	3·89 »	95·60 »
Lencseliszt	3·44 »	95·10 »
Babliszt	3·34 »	94·50 »
Bisquit (Carne pura)	2·00 »	92·50 »
Kétszersült buzalisztból	1·41 »	86·60 »
Rozskenyér (bécsi)	1·30 »	86·20 »
Úri gomba (<i>Boletus edulis</i>):		
Kalap	5·58 »	80·65 »
Tönk	2·68 »	75·38 »
Égész gomba	4·71 »	79·07 »

Ezekből a számokból kitűnik, hogy az úri gomba, de nevezetesen tönkje, a fehérjét nehezen emészthető alakban foglalja magában és e tekintetben még a nehezen kihasználható fekete rozskenyérnek is mögötte áll.

Egyidejűleg, mikor ezek a kísérletek folyamatban voltak, R. H. Saltet* Amsterdamban és C. T. Mörner** Upsalában ugyanezzel a tárggyal foglalkoztak. Saltet ki akarta mutatni a csiperkegomba használhatóságát az emberen tett kísérletekkel, ellenben Mörner 13 legfontosabb ehető gombafajt vizsgált meg, tekintve a fehérjék és nemfehérjék csoportjába tartozó nitrogéntartalmú anyagaikat, valamint viszonylagos emészthetőségöket. Saltet azt találta, hogy a kísérleti egyén a csiperkegomba nitrogéntartalmú anyagának 74·29⁰/₀-át emésztette meg. Mörner pedig, hogy a vizsgálta gombáknak összes nitrogéntartalmú anyagából 26⁰/₀ extraktívanyagokra (amidovegyületek), 33⁰/₀ megemészthetetlen nitrogéntartalmú anyagokra, és csak 41⁰/₀ esik megemészthető fehérjére, hogy ennél fogva a friss gombában, tekintve víztartalmát, csak 1·6⁰/₀ használható fehérje van.

* Archiv für Hygiene, 3. k. 44. l.

** Zeitschrift für physiologische Chemie, X., 503. l.

Ströhmer, Saltet és Mörner kísérleteiből a gombák táplálóértékét illetőleg a következő eredményeket vonhatjuk le:

1. A gombák, minthogy nagyfokú víztartalmuk a valóban tápláló anyagokat, nevezetesen a fehérjét a minimumra szorítja és ez utóbbi viszonylag különben is nehezen emészthető, mint táplálóanyagok csak csekély értékűek.

2. A levegőn szárított gomba, mint-hogy elkészítés közben ismét nagy mennyiségű vizet vesz fel, nem sokkal jobb a frissnél. A gomba, mint táplálóanyag a főzelékfélékhez, nevezetesen a káposztafélékhez áll legközelebb és mint a természetnek olyan adománya, melyhez mindenki könnyen jut, mint a főzelékféléknek időközönként olcsó pótléka, a szegényebb néposztályt tekintve, minden esetre figyelmet érdemel.

Uffelmann* a protein anyagok természetét illetőleg szintén tett kísérleteket, melyek miatt a gombákat nemcsak nagyra, hanem kellenél is túl becsülték. Kísérletekkel kimutatta, hogy a fehérjeanyagok állanak: 1. növényi fehérjéből, mely főzékor kiválasztható; 2. hígított ecetsavval a vizes oldatból kiválasztható, leguminhez hasonló fehérjéből; 3. az 1. és 2. kiválasztás után ammoniumsulfáttal kiválasztható fehérjéből; 4. peptonból. Ez utóbbinak nagy része kétségtelenül csak szárításkor keletkezik, bár határozottan megvan a friss, nedvekben bővelkedő csiperke- és úri gombában is. A tartalom azonban nemcsak az egyes fajokra nézve különböző, hanem függ a gomba korától és a talajtól is.

Uffelmann azt mondja, hogy gazdaságosabb a gombát vajjal elkészíteni, mint vízben megfőzni, mert ez utóbbi esetben a tápláló anyagoknak egy része veszendőbe megy. Önmagán tett kísér-

* Archiv für Hygiene, 1887. p. 105—123.

letek eredményeként azt mondja, hogy a csiperkegomba fehérjeanyagainak felhasználhatósága általában, de nevezetesen a közönséges készítmód szerinti csekély s hogy e tekintetben a csiperkegomba alatta áll a burgonyának, középminőségű buza- és rozskenyérnek s körülbelül ugyanazon a fokon van, mint a sárga répa és a fekete rozskenyér. A

használhatás aránya jóval nagyobbítható, ha a gombát porrá törjük. Ez esetben a fehérjének 71,2%-a használtatott fel, ellenben a porrá nem tört gombából a felhasznált fehérje csak 61%-ot tett. Dietetikai szempontból tehát a porrá tört gomba leginkább ajánlható.

Közli SCH. ZÁNYI JANKA.

Fagyasztás központi állomásról.

A mechanikai fagyasztásnak több jó tulajdonsága van mint a természetes jéggel való fagyasztásnak. Nevezetesen nagyobb hideg érhető el vele; az egyszer elért hideg állandóan megtartható; a fagyasztó helyiségben szárazabb a levegő; elkerülhető a jég töltögetésével kapcsolatos lucok és szenny; nem kell tartani a jég árának változásától; nem kell félni a jégkészlet elfogyásától; sok hely takarítható meg; olyan helyet is felhasználhatni, a mely a jéggel való fagyasztásra alkalmatlan; a mechanikai eljárás olcsóbb.

Az elősorolt jó tulajdonságok annyira beváltak a gyakorlatban, hogy Amerikában minden gyárnak, minden tárháznak, mely sok hideget kíván, megvan a céljaira készült fagyasztó gépe. A hol a jégfogyasztás napi 10 tonnánál többet tesz, ott a fagyasztó gép adta jég határozottan kevesebbe kerül, mint a természetes. De a hol a tisztaság és kényelem is számot tesz, ott kisebb jégfogyasztásra is fagyasztó gépet szereznek be; így hajókon, fogadóknak, magánházakban és sok gyárban találunk kis fagyasztó gépet. Az volna a legjobb, ha a nagy közönség is el lehetne természetes jég nélkül.

Az ügyet két módon próbálták meg-

oldani: kicsiny, olcsó fagyasztó gépekkel és központi fagyasztás lehetővé tételével.

Az első mód még eddig nem vált be. A második irányban St. Louisban tettek kísérletet olyképp, hogy központból osztottak szét fagyasztó edényeket. A kísérlet azonban pénzügyileg csütörtököt mondott. St. Louisban ugyanis úgy jártak el, hogy a központban folyékony, víztől mentes ammoniákat készítettek ammoniafolyadék párolása útján, s úgy osztották szét a fagyasztó közönség közt, mint például a széndioxidot a szódavízgyárosok között. Az ammoniát tartalmazó edényeket a fagyasztó közönség szekrényéhez, éléskamrájához erősítették. Az edények tartalma szabályozható szelepen át kigyóalakú csövekbe hatolt, a melyek oda voltak téve, a hol a hidegre épen szükség volt; a cső gáztartalma pedig gyenge ammoniás vízzel telt medenczébe jutott, a mely a gázt elnyelte. A kiosztókocsi újabb megjelenése alkalmával a kiürült edényt tele edénnyel cserélték ki; az immár erős ammoniás vizet beszivattyúzták a kocsin levő tartóba, hogy lepárolás céljából a központba vitesék, a fagyasztó helyiség medenczéjét pedig teletöltötték a központból hozott

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.